

Мақала туралы мәлімет / Содержание

«ЖАСТАР ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ: БҮГІНІ МЕН БОЛАШАҒЫ» жас ғалымдардың халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдар жинағы

Сборник материалов Международной научно-практической конференции молодых ученых «МОЛОДЕЖЬ И НАУКА: НАСТОЯЩЕЕ И БУДУЩЕЕ»

The collection of materials from the International Scientific and Practical Conference of Young Scientists «YOUTH AND SCIENCE: PRESENT AND FUTURE»

Жинақ	IV, Атырау, 8/04/2026, 2026 ж.
ISBN	978-601-262-638-4
Секция	СЕКЦИЯ IV. ЭКОНОМИКА ЖӘНЕ ҚҰҚЫҚ ҒЫЛЫМДАРЫ / ЭКОНОМИЧЕСКИЕ И ЮРИДИЧЕСКИЕ НАУКИ Секция IV.I. Тұрақты даму жағдайында экономика, қаржы және менеджмент салаларының цифрлық трансформациясы / Цифровая трансформация сфер экономики, финансов и менеджмента в условиях устойчивого развития
Жинақтағы рет нөмірі	№ 030
Мазмұндағы беті	143
Жарияланған беттері	143-146
Автор(лар)	Сабурова Жұлдыз Салтанатқызы, Утеманов Медет Байғалиевич
Мақала атауы	АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫН ЦИФРЛАНДЫРУ ЖАҒДАЙЫНДА ЖҰМЫСШЫ МАМАНДЫҚТАР ЕҢБЕК НАРЫҒЫН ЖЕТІЛДІРУ
Мазмұндағы жазылуы	Сабурова Ж.С., Утеманов М.Б., Сабирова Р.К. АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫН ЦИФРЛАНДЫРУ ЖАҒДАЙЫНДА ЖҰМЫСШЫ МАМАНДЫҚТАР ЕҢБЕК НАРЫҒЫН ЖЕТІЛДІРУ

Ескерту: бет нөмірлері жинақтың соңындағы «МАЗМҰНЫ» бөліміндегі жарияланған беттерге сәйкес берілді.

**«АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫН ЦИФРЛАНДЫРУ ЖАҒДАЙЫНДА ЖҰМЫСШЫ
МАМАНДЫҚТАР ЕҢБЕК НАРЫҒЫН ЖЕТІЛДІРУ»****Сабурова Жұлдыз Салтанатқызы****Утеманов Медет Байғалиевич**zh.saburova@asu.edu.kz

«Экономика мен басқарудағы бизнес аналитика»

білім бағдарламасының 2 курс магистранттары

Х.Досмұхамедов атындағы Атырау университеті, Атырау қ., Қазақстан Республикасы

Ғылыми жетекшісі, э.ғ.к., профессор – Сабирова Р.К.

Ауыл шаруашылығында инновациялық үрдістерді белсенді ету ұлттық экономиканың осы саласының дағдарыстан шығуының, оның бәсекеге қабілеттілігін арттырудың негізгі резервтерінің бірі болып табылады. Заманауи жағдайда ауыл шаруашылығында шешуші рөлді техниканы қолданатын жұмыс күші алады. Сондықтан ауыл шаруашылығында жұмысшы мамандықтардың сапасына, олардың бәсекеге қабілеттілігіне назар аударылу қажет деп ойлаймыз. Ауыл шаруашылығында штаттық негізде жұмыс жасайтын тракторист-машинистер, комбайншы, көлік жүргізушілер, машинамен мал сауу мастерлері, дәнекерлеушілер, және басқа да жұмысшыларды ескере отырып, осы саланың техникасын білетін, оны жан-жақты меңгерген жұмысшылардың үлес салмағы 50 пайыз. Ғылыми – техникалық прогресс жетістіктерін қолданумен байланысты ауыл шаруашылығын индустрияландыру жағдайында жұмысшы мамандардың кәсіби құрылымын сапалы жетілдіру қажеттілігі туындайды. Әсіресе, бұл ауыл шаруашылығын цифрландыру жағдайында өзекті бола түседі.

Экономиканың көп қырлы болуының дамуы меншіктің түрлі нысандарына сәйкес келетін жұмысшы кадрларды даярлауды қажет етеді. Алдағы уақытта да тракторист-машинист, сауыншы, малшы және тағы басқа жұмысшы мамандықтар жұмыс жасайтын болады, бірақ оларды қосып атқару жағынан да, күрделендіру жағынан да мамандықтар интеграциясы орын алатын болады. Бұл еңбек шығындарының қысқаруына нарықтың әсер етуінен туындайды, соның салдарынан тиімділігі аз жұмыс орындары мен мамандықтар қысқарады.

Ауыл шаруашылығында жұмыскер ерекше өндірістік құрал-жабдықтармен қарым-қатынаста болады. Біріншіден, басты өндіріс құрал-жабдығы ретіндегі жермен байланысты. Екіншіден, биологиялық заң негізінде дамитын тірі организмдермен (өсімдік және жануарлар) байланысты. Үшіншіден, осы ауыл шаруашылығында жасалған өнім әрі қарай осы саланың өндірісінде оның құралы ретінде (тұқым, жем, жас мал және т.б.) қолданылады. Осының бәрі сәйкесінше жан-жақты білім мен дағдыларды талап етеді. Ауыл шаруашылығының әрі қарайғы тиімді жұмыс жасауы мен дамуы үшін жұмысшы мамандықтардың сапалы деңгейін арттыру қажеттілігін күшейтеді[1].

Ғылыми қызметкер Акимбекова Ч.У. өзінің мақаласында АӨК үшін цифрландыру бағыттарын озыңқы дамытудың өзектілігін айтады. Бұл ауыл шаруашылығы өндірісінің тиімділігін арттырумен ғана емес, сонымен қатар ауыл шаруашылығы өнімдерін өндіруге қажетті қызметкерлер санының айтарлықтай қысқаруымен де байланысты екендігін баяндайды. Ақылды технологиялар агроөнеркәсіптік кешенді дамытуда серпіліс жасауға мүмкіндік береді. Салада цифрлық технологияларды енгізу деңгейі төмен екендігін айтып, тек геопозициялау, техника паркін кешенді басқару жағынан ғана екендігін баса айтады. Негізгі тосқауыл агроөнеркәсіптік кешенді жүргізу ерекшеліктері болып табылады. Ауыл экономикасының, оның ішінде роботтандыру, дрондарды пайдалану, ауыл халқының өмір сүру сапасын арттыратын жасанды интеллект, телемедицина жүйелерін дамыту арқылы

аграрлық экономиканың цифрлық трансформациясының жай-күйіне жаңа көзқарас ұсынылған. Берілген ғылыми мақалада ауыл шаруашылығын цифрландырудың әрі қарайғы даму жолдары көрсетілген, сондай-ақ ауылда өмір сүруді жақсарту үшін цифрлық трансформацияның артықшылықтарын пайдалануға мүмкіндік беретін мемлекет саясатының бағыттары айқындалған [2].

Ауыл шаруашылығы көбінесе климаттық факторларға тәуелді табиғи құбылыстардан экономиканың ең осал саласы болып табылады. Уақыт өте келе климаттың өзгеруінің әлемдегі азық-түлік қауіпсіздігіне әсері артады. Қарқындылығы, маусымдылығы және жауын-шашын мөлшері барған сайын болжанбайтын болады, бұл аграрлық бизнестің осындай өзгерістерге бейімделу мүмкіндігін айтарлықтай азайтады. Бұған климаттың өзгеруінен туындаған құрғақшылық немесе су тасқыны салдарынан ел экономикасына үлкен зиян келтіруге болады. Еліміздің қатал климатына байланысты ауыл шаруашылығы тәуекелі жоғары Экономика секторларының санатына жатады, сондықтан Қазақстанға Климаттық фактордың теріс әсерін азайтуға мүмкіндік беретін нақты егіншілікке біртіндеп көшу қажет. Бүгінгі таңда Қазақстандағы агроөнеркәсіптік кешенді цифрландыру

Бүгінгі таңда Қазақстандағы агроөнеркәсіптік кешенді цифрландыру бұл, ең алдымен, GPS навигациялық технологияларын, дрондарды, электронды карталарды және параллельді жүргізу жүйелерін, яғни жерді жырту және себу кезінде машиналарды дәл траекторияда ұстайтын GPS жүргізу жүйелерін енгізу және кеңінен қолдану болып табылады, осылайша өтулер мен қабаттасулардың алдын алады.

Жақында Қазақстан Республикасының Үкіметі ел экономикасының барлық бағыттарында цифрлық технологияларды пайдалануға көбірек көңіл бөле бастады. Сандық интенсивті технологияларды енгізу еңбек өнімділігінің өсуін, саланың инвестициялық тартымдылығын, шығындардың күрт төмендеуімен өнім сапасын арттыруды көздейді. Осыған байланысты "Цифрлық Қазақстан" мемлекеттік бағдарламасы әзірленді және қазірдің өзінде іске асырылуда. Мемлекеттік "Цифрлық Қазақстан" бағдарламасы-маңызды кешенді бағдарлама, ол цифрлық технологияларды қолдану арқылы елдің әрбір тұрғынының өмір сүру деңгейін арттыруға бағытталған. Бағдарламаның басты міндеттерінің бірі - ауыл шаруашылығын цифрландыру.

АӨК-дегі дәстүрлі HR-тәжірибелер тұрақтылық, иерархия және стандарттау қағидаттарына негізделді. Бұл негізгі актив жер мен техника болған дәуірде ақталды. Цифрлық трансформация дәуірінде негізгі актив жабдық немесе деректер емес, адам болып табылады. Тиімділікке бақылау арқылы емес, оның кәсіби және жеке дамуы үшін орта құру арқылы қол жеткізіледі.

Қазіргі еңбек нарығы жаңа ережелерді талап етеді:

- таланттар үшін бәсекелестік тек салада ғана емес, сонымен қатар IT, логистика, бөлшек сауда және тіпті мемлекеттік сектормен де жүреді;
- Z буыны (1997 жылдан кейін туылған) жедел кері байланысты, мобильді қызметтерді және ашықтықты күтеді;
- аймақтық оқшаулау енді ақталмайды-цифрлық технологиялар тіпті шалғайдағы филиалдардағы қызметкерлер үшін бірыңғай білім беру және мансаптық кеңістік құруға мүмкіндік береді.

Егер компания кем дегенде негізгі сандық HR тәжірибесін ұсына алмаса-онлайн сұхбаттасудан бастап ішкі оқытуға арналған мобильді қосымшаға дейін – ол автоматты түрде үміткердің көзінен айырылады.

Өңірлердің жеткіліксіз дамыған әлеуметтік инфрақұрылымы мен өмір сапасы, жастардың бос уақыты мен өзін-өзі дамыту үшін шектеулі мүмкіндіктер ауылдардан қалаға көші-қон процестерін күшейтеді және жастардың неғұрлым дамыған өңірлерге көшуіне, жеке даму мен өмір сүру жағдайларын жақсартуға ықпал етеді.

Ауылдан қалаға көші-қон процестері инфрақұрылым деңгейіне және өмір сүру жағдайларына да байланысты. Әлеуметтік инфрақұрылым деңгейі төмен және мүмкіндігі

шектеулі өңірлерде, ауылдық жерлерде бос уақыт пен өзін-өзі дамыту жастар жақсы өмір сүру жағдайларын іздеп кетуге бейім.

Қазақстанның кейбір облыстарының экономикасы негізінен ауыл шаруашылығы немесе өндіруші өнеркәсіп сияқты салалардың тар шеңберіне бағдарланған, бұл қолжетімді жұмыс орындарының спектрін шектейді және көші-қонның өсуіне ықпал етеді. Ауыл шаруашылығында жұмыспен қамту және адами капиталды дамыту жөніндегі мемлекеттік бастамалардың болуы және тиімділігі маңызды факторлар болып табылады.

Өңірлерде, соның ішінде ауылдық жерлерде жастар арасындағы жұмыссыздықты азайтуға бағытталған "Бірінші жұмыс орны" және "Дипломмен ауылға" сияқты бағдарламалар іске асырылуда. Алайда олардың жетістігі іске асыруда мемлекет, жұмыс берушілер және білім беру мекемелері арасындағы өзара іс-қимылды нығайтуды талап етеді. Бұл аспектілер жиынтық деңгейді анықтайды және жұмыссыздық деңгейін және Қазақстанның түрлі өңірлеріндегі көші-қон ауқымын қарастырады.

Ауыл шаруашылығындағы еңбек нарығындағы жағдайды жақсарту үшін өңірлік инфрақұрылымды дамытуға, білім беру стандарттарын жаңартуға және күшейтуге бағытталған мақсатты шараларды енгізу және мемлекеттік қолдау қажет. Бұл қадамдар елдің әртүрлі аймақтарында өмір сүруге және жұмыс істеуге қолайлы жағдай жасайды. Осы зерттеу шеңберінде экономиканың болашақ қажеттіліктерін болжауға және Қазақстанда кадр ресурстарын басқару стратегиясын әзірлеуге арналған заманауи құрал – жаңа кәсіптер атласы әзірленді[4].

Атластың негізгі мүмкіндіктерінің бірі – алдағы 5-10 жылға қажетті мамандықтар мен қажетті дағдылардың тізімін анықтау, бұл өзекті мамандарды ескере отырып, еңбек нарығының талаптарына сай білім беру бағдарламалары мен мамандарды даярлау жүйелеріне уақтылы өзгерістер енгізуге мүмкіндік береді. Жаңа кәсіптердің атласын қолдану білім беру мекемелеріне оқу бағдарламаларын олардың түлектері өзекті құзыреттерге ие және экономиканың қарқынды дамып келе жатқан секторларында жұмыс істеуге дайын болатындай етіп бейімдеуді күшейтуге мүмкіндік береді. Ауыл шаруашылығы саласына дайындайтын кәсіби және жоғары білімді мамандарды даярлау сапасына назар аудару керек. Осы салаға жастарды тарту үшін мемлекет тарапынан қолдау көрсету қажет. Кәсіби бағдар жұмысын жандандыру, соның ішінде ауыл шаруашылығы саласының беделін жоғарылату, ол сала бойынша мектеп түлектеріне түсіндірме жұмыстарын жүргізу, көрме ұйымдастыру, мамандармен кездестіру, ауыл шаруашылығы саласы өндіріс орындарымен таныстыру қажет.

Кесте 1 – Ауыл шаруашылығында еңбек нарығын дамыту бойынша өңірлік ұсыныстар

Қазақстан Республикасының облыстары	Еңбек нарығының маңызды мәселелері	Ұсынылатын мамандықтар мен дамыту бағыттары
Маңғыстау облысы	Мұнайгаз секторына тәуелділік, баламалы жұмыс орындарының жоқтығы	Жасыл экономика, шикізатты қайта өңдеу, IT мамандықтар
Атырау облысы	Көші-қон деңгейінің жоғарылығы, білікті мамандардың көптеп кетуі	Мұнайгаз саласында инженерлер, автоматтандыру саласында мамандар
Алматы облысы	Техникалық мамандықтардың тапшылығы, технологиялық салалардың тез өсуі	Мәліметтерді талдау, ПО әзірлеу, киберқауіпсіздік бойынша мамандар
Түркістан облысы	Маусымдық жұмыспен қамту деңгейінің жоғарылығы, өнеркәсіптік база өте әлсіз	Ауыл шаруашылығында мамандар, құрылыс, агротехнология

Ұлытау облысы	Жұмыс орындарының шектеулі саны, жаңа экономиканың қалыптасуы	Индустриалды технология, туризм, логистика
[4] әдебиет негізінде құрастырылды		

Қазақстанның бес өңіріндегі еңбек нарығын талдау және жаңа кәсіптер атласын қолдану негізінде білім беру бағдарламаларын жаңарту және кадрлық әлеуетті дамыту бойынша ұсынымдар әзірленді. Әр өңірдің бірегей қажеттіліктері, оның экономикалық ерекшелігі және еңбек нарығындағы ағымдағы ахуал ескерілді. Сонда осы 5 өңірден тек Түркістан облысында ғана ауыл шаруашылығында мамандықтар керектігі, агротехнология мамандары керектігі анықталған.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Дульзон С.В. Квалифицированные рабочие кадры – важный компонент в развитии инновационной деятельности сельхозорганизаций // <https://cyberleninka.ru/article/n/>
2. Акимбекова Ч.У. Трудовые ресурсы села в условиях цифровизации экономики Казахстана//АПК:Экономика, управление. -2019.-№10.-С.87-95
3. Лекерова А.Р. Цифровая трансформация в сельском хозяйстве Казахстана// «Сейфуллин оқулары – 18: «Жастар және ғылым – болашаққа көзқарас» халықаралық ғылыми -практикалық конференция материалдары = Материалы международной научнопрактической конференции «Сейфуллинские чтения – 18: «Молодежь и наука – взгляд в будущее» - 2022.- Т.І, Ч.ІІ. - С. 200-202
4. Естурлиева А. И. и др. Механизм и решение проблем безработицы и миграци через атлас профессий по региону // вестник Казахского университета экономики, финансов и международной торговли, 2024 – №4 (57). С.333-344